

LJUDSKA PATNJA I NAŠA EVANGELIZACIJSKO-KATEHETSKA SLUŽBA

O ljudskoj se patnji ne može govoriti „stručno“ u smislu egzaktnih znanosti, jer se smisao patnje ne može dokazivati kao što se dokazuje fizikalne i kemijske procese, ili pak kao povijesne događaje. Govor o ljudskoj patnji više ide u kategoriju vjere i umjetnosti. Zato je ljudska patnja zaokupljala teologe i filozofe, ili pak umjetnike riječi i stiha, slike i kipa. Ali, i takvi istražitelji ljudske patnje ostajali su uvijek na pola puta. Konačni smisao ljudske patnje ostaje skriven. Patnja je neiskaziva: kao bol za tijelo, kao pojava za razum.

Dok sam razmišljao o zadanoj temi – o ljudskoj patnji – nametala mi se misao da govorim (pišem) na način meditacije (eseja), kao što je pisao autor Knjige o Jobu, ili u slikama, kao što je Krist govorio o patnji. Djelomično sam i ostao kod tog nauma. Ali, ovo je i predavanje, pa je potrebno da se, prema zadanoj temi, osvrnem na naš evangelizacijsko-katehetski govor o toj svakidašnjoj činjenici ljudskog postojanja. Odatle i potreba da ovo izlaganje bude popraćeno podacima i da odgovori zahtjevima stručnosti.

Kao polazište za ovo razmišljanje/predavanje uzeo sam četiri naša evangelizacijska priručnika: tri katekizma i knjigu za evangelizaciju Crkve. Nametnula mi se slika iz Knjige o Jobu: u Knjizi o Jobu razmišljanje o patnji razvija se između Joba i tri (usp. Job 2,11), odnosno četiri (usp. Job 32,2) Jobova prijatelja, te Jahve; u mojem slučaju, tri (tri katekizma), odnosno četiri (knjiga o seminaru za evangelizaciju Crkve) evangelizacijska priručnika, i Krista. Podudarnost je, dakako, posve slučajna, samo izvanjska i površinska, ali krije stanovitu simboliku. U određenom smislu i sam se doživljam kao Job; kao, uostalom, i svatko od vas jer svaki je čovjek Job i pred vas izlazim s ovim razmišljanjem koje je u isti mah i vrlo osobno i općeljudsko. I moje i vaše. Jobovsko, ali sa „znanjem“ o patnji što nam ga je prenio Isus Krist.

NAŠ EVANGELIZACIJSKO-KATEHETSKI GOVOR O LJUDSKOJ PATNJI

Navodim odmah četiri naša katehetska, odnosno evangelizacijska priručnika koje sam izabrao kao polazište razmišljanja o ljudskoj patnji:

– HEFFLER-KORNFEID (priređio N. KOLAREK), *Srednji kršćanski nauk*, Zagreb, 1986.

– J. BARIČEVIĆ (uredio – autori: J. Baričević, A. Zelić, B. Duda, J. Turčinović i dr.), *Snagom Duha*, KS, Zagreb, 1983.

– T. IVANČIĆ, *Susret sa živim Bogom*, KS, Zagreb, 1987.

Za navedene priručnike odlučio sam se iz nekoliko razloga: u predavanju kao što je ovo nije moguće ispitati sve priručnike; uzeo sam samo četiri gore navedena. Odlučio sam se za katekizme namijenjene krizmanicima, odnosno za knjigu namijenjenu odraslima jer se problem patnje pravo postavlja u zrelijoj, odnosno odrasloj dobi. Konačno, što se tiče užeg izbora smatram da izabrani priručnici predstavljaju i staru i novu i „umjerenu” evangelizacijsko-katehetsku „školu” u našoj Crkvi.

„Srednji kršćanski nauk”

Katekizam „Srednji kršćanski nauk” (dalje: SKN) ne posvećuje posebnu pažnju ljudskoj patnji. Kada pak o patnji usputno govori, svodi to na poznatu staru sliku, ne uzimajući u obzir ni egzegetska, ni teološka, čak ni crkveno-učiteljska razmišljanja o ljudskoj patnji. U tom smislu ističe, prije svega, uzrok ljudske patnje: „Prvi ljudi živjeli su u zemaljskom raju veoma sretno. Nisu trebali trpjeti ni umrijeti dok su bili Bogu poslušni” (str. 7).

Pošavši od te prve konstatacije, katekizam SKN, zatim, ističe uzrok: „Prvi ljudi su htjeli sami odlučivati što je dobro, a što je zlo. Nisu poslušali Boga i time su sagriješili” (str. 8). Prve je ljude, nakon što su sagriješili, snašla *kazna* koja je prešla na sve ljude: „Prvi ljudi su bili zastupnici svoje djece. Što su oni dobili od Boga, vrijedilo je za sve ljude. Što su izgubili, izgubili su za sve ljude, na koje je prešla kazna” (str. 9). Ta kazna se, prema katekizmu SKN, odnosi na svaku ljudsku patnju. I smrt, taj najteži trenutak ljudske patnje, „kazna je za istočni (iskonski) grijeh” (str. 90). K tome, onkraj smrti, proces kazne se nastavlja: „Kad čovjek umre, duša ide k Bogu na sud” (str. 90). U tom pak sudu Isus ima pravorijek: „Na svršetku svijeta doći će Isus zato da sudi sve ljude, dobre i zle” (str. 91).

U tu sliku, u kojoj *grieh-kazna-sud* imaju dominantno mjesto, katekizam unosi ulogu Spasitelja kao općeg izbavitelja: „Bog se smilovao ljudima tako da im je obećao Spasitelja koji će ih izbaviti od grijeha” (str. 9). Spasenje i izbavljenje dogodilo se nadasve Isusovom dragovoljno prihvaćenom mukom „jer je tako bila volja nebeskog Oca” (str. 58), a njegova je muka i za nas, tj. za našu patnju, primjerna muka: „Mi ne možemo proći u životu bez boli i patnje. Isus je pretrpio smrtnu muku da dađe primjer kako ćemo se vladati u boli i nevoljama. Sve teškoće i nevolje treba da primimo odano iz ruku Oca na nebesima” (str. 59). U istom se smislu u katekizmu SKN savjetuje: „Uči se od Isusa strpljivo podnositi boli i patnje života. Ne tuži se na nevolje koje ti Bog pripušta. Ne prigovaraj Božjim odlukama. Vršiti volju Božju i u nevolji” (str. 62).

U takvu mučnu i sumornu sliku o ljudskom grijehu i o ljudskoj patnji, čime se, ustvari, daje slika o Bogu, katekizam SKN uklapa jednu katehezu o ljubavi prema bližnjemu, potičući na djelo milosrđa (str. 95, 96). SKN ne navodi doslovno *sedam djela milosrđa*, nego potiče na određenu primjenu, pa vjeroučenike opomi-

nje: „Tvoji najbliži su roditelji, braća i sestre, a zatim školski drugovi. Nastoj im pomoći u svemu što im treba. Osobito budi uslužan prema bolesnima i slabima” (str. 96).

U katekizmu SKN još je riječi o ljudskoj patnji, ali i ovdje gotovo usputno, kod sakramenta bolesničkog pomazanja: „(Sakrament bolesničkog pomazanja) duši najprije oprašta lake grijehe i kazne za grijeh. Zatim jača dušu u muci i napastima, osobito u smrtnoj borbi. Tijelu pak koristi tako da više puta olakša bolove, a daje i zdravlje, ako je to za spas duše” (str. 42).

„Mač Duha”

Ljudska je patnja i u katekizmu „Mač Duha” (dalje: MD) nekako rubno pitanje. Ipak se, sabirući izričaje o ljudskoj patnji u MD, dobiva određena slika što je ovdje izlažemo.

Čini se da autor katekizma MD svu ljudsku patnju stavlja pod slijedeći zajednički nazivnik: *grieh–patnja–otkupljenje–osmišljenje*. Isusova je otkupiteljska uloga u prvom planu: „Ljudski je rod vlastitom krivnjom, po svojim strašnim grijesima i zločinima upao u takvu silnu nevolju da se Bog, da tako kažemo, požurio ’sići’ među ljude, postati pravi čovjek, da ljudima pomogne, da ih izvuče iz zla u koje su upali” (str. 46).

Katekizam MD ne zadržava se mnogo na tumačenju grijeha i čovjekove grešnosti, ne zaustavlja se mnogo niti na činjenici ljudske patnje, nego radije ističe Isusovu ulogu za čovjeka u patnji – od utjelovljenja do vlastite muke i smrti, pa veli: „Kao što je rođenjem uzvisio, posvetio čovjeka, dao svakom čovjeku, svakoj ljudskoj osobi, neizmjernu vrijednost, tako je svojom smrću posvetio svaku ljudsku smrt, svakoj ljudskoj patnji i svakom ljudskom umiranju ponudio božansku snagu spasenja” (str. 124). Štoviše, „u svakoj muci i u svakoj smrti on (Isus) je s nama” (str. 125).

Ta činjenica Isusovog ulaska u ljudsko tijelo i Isusovog prihvaćanja patnje i smrti, prema MD, bitno osmišljava i svaku ljudsku patnju: „Sad možemo reći: sigurno muka i smrt čovjeka mogu biti nešto važno i vrijedno kad je i sam Bog htio umrijeti ljudskom smrću” (str. 124).

Katekizam MD potiče na sasvim prisno sjedinjenje s Isusovom patnjom. Raspetlo, lik Isusa na križu raspetoga, i trnova kruna, znakovi su u kojima to sjedinjenje, u jednoj konkretnoj ljudskoj patnji, može naći izvornu snagu za prihvaćanje patnje i umiranja” (str. 118).

U sakramentu bolesničkog pomazanja Crkva pak, po uzoru na Isusa, nastavlja pokazivati „kako silno poštuje ljudsko dostojanstvo, kako joj je svaki čovjek jako važan, ne samo mlad i zdrav, nego i onaj koji više ne može raditi, koji se raspada, koji tek što nije umro” (str. 174). Ilustrirajući takav odnos primjermom pažnjom Majke Tereze prema patnicima, katekizam MD želi istaknuti da se patnja drugoga nadalje ublažuje *ljubavlju* (usp. str. 174).

„Snagom Duha“

Govor o ljudskoj patnji zamjetljiv je na mnogim stranicama katekizma „Snagom Duha“ (dalje: SD), ali je to kazivanje odveć sažeto.¹ No, iako odveć zgusnuto, katekizam SD daje zaokruženi pogled na to važno pitanje ljudskog postojanja, napose u jedinici o sakramentu bolesničkog pomazanja (str. 216). Pođemo li logičkim redom, motreći razna mjesta u SD, uočiti ćemo „mali traktat“ o ljudskoj patnji.

Pitanju ljudske patnje katekizam SD prilazi u isti mah obazrivo i hrabro: „O patnji ne bi trebalo previše govoriti. Čak ni o njezinu smislu. Često je bolje šutjeti i nastojati pomoći nenametljivom prisutnošću. No i s patnjom i s bolešću se treba suočiti“ (str. 216). Prema katekizmu SD jasno je da je patnja „misterij“ i „iskušenje“ za našu vjeru, za naše pouzdanje i za našu ljubav“ (str. 216).

Odgovor na odnos prema ljudskoj patnji katekizam SD traži u dva smjera: Isusov angažirani stav prema ljudima u patnji i (drugo) kršćaninov poziv da se prema svakoj ljudskoj patnji iskazuje djelotvorno.

Činjenica ljudske patnje, prema SD, ima svoj korijen u istočnom grijehu (str. 191), ali Božja je ljubav stalno na djelu: „Iako su pobuna i grijeh, a s njima i patnja i smrt, od prvih početaka prodrli u ljudsku povijest, Bog je uvijek s ljubavlju pazio na svoje stvorove“ (str. 191). Ta se Božja ljubav nadasve očitovala u Isusu Kristu, što katekizam veoma naglašava.

Krist je, prihvativši mučeničku patnju i smrt, „htio biti *solidaran* sa svima koji trpe i tako je htio *osmisliti* ljudsku *patnju*, pa i samu smrt. On je sam svojim učenicima više puta tumačio tajnu trpljenja i taj zagonetni Božji put koji vodi: putem križa – k proslavi; putem patnje – k ostvarenju dobrote, ljepote i ljubavi; putem neuspjeha – k uspjehu; putem smrti – k uskrsnuću“ (str. 196). Nadasve, Isus je pokazao „da samo *ljubav* može dati *smisao* („značenje“) patnji i smrti“ (str. 216). U takvo viđenje ljudske patnje „pridružujemo se *Kristovu vazmenom otajstvu*: njegovu prijelazu kroz smrt u život“ (str. 216). Time je katekizam SD dotakao i naglasio najbitnije kršćansko osmišljenje ljudske patnje.

Posebno važan „znak“ tog otajstva je sakrament bolesničkog pomazanja, tj. znak „susreta uskrslog Krista i njegove zajednice s bolesnikom“ (str. 216).

U katekizmu SD posebno je razvijen, ne doduše sustavno, stanoviti *program* angažiranog vjerničkog odnosa prema ljudskoj patnji. Naime odnos pred konkretnim čovjekom u patnji ponajprije se treba stvarati u svijesti kršćanske zajednice i ostvarivati u različitim oblicima pomoći: „Živjeti Radosnu vijest o istinskom bratstvu u kršćanskoj zajednici znači nešto sasvim konkretno. To znači da bi svi u zajed-

¹ Ovdje treba uzeti u obzir da je katekizam SD koncepcijski i programatski u susljednoj vezi s katekizmima PUT U SLOBODU (uredio: J. Baričević; autori: J. Baričević i A. Zelić, KS, Zagreb, 1984) i POĐIMO ZAJEDNO (uredio: J. Baričević; autori: J. Baričević i A. Zelić, KS, Zagreb, 1985). U katekizmu PUT U SLOBODU, koji u programu rada prethodi katekizmu SD, pitanju ljudske patnje daje se izdašno mjesto, npr. u slijedećim metodskim jedinicama: *Želim živjeti u miru i slobodi*, napose str. 14–22; *Isus Krist – naš Osloboditelj i Spasitelj*, napose str. 173–202. U katekizmu POĐIMO ZAJEDNO, koji također prethodi katekizmu SD, na više je mjesta govora o ljudskoj patnji: *Kad imamo vjere i pouzdanja, možemo izdržati i najteža iskušenja*, str. 21–23; *Isus posebnu pažnju poklanja bolesnima*, str. 116–118; *Isusova ljubav prema grešnicima*, str. 119–122; *Isus ljubavlju pobjeđuje zlo i smrt*, str. 127–151.

nici uvijek smjeli biti sigurni da nikada neće ostati potpuno sami: ni onda kada ih zadesi bolest, ni onda kada se nađu u tjeskobi zbog oskudijevanja u najpotrebnijem za život, ni onda kada im je potrebna prijateljska riječ... Biti kršćanin znači imati oka i srca za drugoga. *Bratsko služenje* jednih drugima sastavni je dio kršćanskog življenja ljudskog života" (str. 117).

Takav program kršćanske zajednice, prema katekizmu SD, trebao bi se pretvarati u proglas, u opći poziv svim ljudima dobre volje za dokidanjem mnogovrsne ljudske patnje, kako se to kaže u „Drugom pismu Božjem narodu” što ga je R. Schutz napisao poslije susreta s Majkom Terezom i s mladima u Kalkuti (str. 40, 41)

„Susret sa živim Bogom”

Knjiga „Susret sa živim Bogom” (dalje: SŽB) svjesnim izborom nije sustavno izlaganje o vjeri, niti priručnik o kršćanskom nazoru na svijet i život. Nije i ne želi ni pošto biti ni katekizam (str. 5). Knjiga SŽB je zapisano „svjedočanstvo o jednom radu i procesu vjere u našem podneblju” (str. 5). Taj proces vjere, što ovu knjigu približava katekizmima, u sebi neizostavno nosi i govor o ljudskoj patnji. Odatle i opravdanje što sam je odabrao. To sam učinio tim više što knjiga predstavlja značajno duhovno gibanje u našoj Crkvi.

Knjiga SŽB ne razlikuje se od navedenih katekizama samo po svojoj vrsti pisanja (genus) nego i po pristupu problemu ljudske patnje. Doduše, ni u toj se knjizi o ljudskoj patnji ne piše na sustavan način, ali je o njoj riječi na mnogim stranicama.

Slika o ljudskoj patnji u SŽB posve je jasna: korijen svakog zla i patnje u čovjeku, na zemlji i u svemiru nalazi se u (istočnom i svakom osobnom) grijehu. Autor knjige, ne konzultirajući se ni s egzegezom, ni s teologijom, niti s gledištem Crkvenog učiteljstva, rezolutno veli: „Cijela je priroda prokleta zbog grijeha čovjekova” (str. 53). Grijeh je izvor nereda „u svemiru i u svoj stvarnosti” (str. 76). Taj zaključak autor SŽB stvara na temelju doslovno uzetog citata iz knjige Postanka: „A čovjeku reče: zemlja neka je zbog tebe prokleta. Rađat će ti trnjem i korovom” (Post 3,17–18) (str. 53). Autor knjige, opet bez konzultacije s egzegezom, piše: „Prirodne katastrofe i sve neprijateljstvo u prirodi dolazi od čovjeka. Zemlja bi opet bila dobrotiva prema čovjeku kad bi se njegovo srce promijenilo. Tad bi tele moglo stajati s lavom, dijete se igrati sa zmijom; nitko nikome ne bi škodio (usp. Iz 11, 6–9). Samo je srce u pitanju” (str. 53, 54).

Kako je grijeh istočni, a zatim i svaki osobni grijeh, izvor od kojega „potječe sve zlo” (str. 55) što se ogleda u čovjekovu srcu u kojemu „živi i ogleda se cijela stvarnost” (str. 160), nužno je okrenuti se k Bogu: „Ako srce postane čisto, nestat će nepravdi, patnji, mržnje, bolesti i smrti” (str. 160). Zato je na stranicama ove knjige riječ o grijehu u bezbrojnim varijantama.²

² Autor knjige SŽB o grijehu govori posebno u slijedećim poglavljima: *Grijeh – tajna zla*, str. 39–59; *Isus Krist i otkupljenje*, str. 60–83; *Vrijeme čišćenja i prosvjetljivanja*, str. 139–191.

Autor knjige SŽB, slijedeći svoju osnovnu crtu koju bismo mogli sažeti u formulu: *grieh = patnja, obraćenje = iscjeljenje*, ističe, zatim, potrebu obraćenja koje vodi do iscjeljenja. Čovjek to ne može sam, ali to može Bog (str. 54), a Bog to izvodi po Isusu Kristu—Otkupitelju (str. 60–83). Isus dakle ulazi u ljudsku patnju, o čemu u knjizi SŽB ima zanosnih odlomaka. Navodimo:

„Ozdravljao je bolesne, oživljavao mrtve, istjerivao zle duhove, praštao grijehe. Nikoga nije odbio. Volio je i blagoslivljao djecu. Družio se s odbačenima. Imao samilosti za svakoga. Nikoga nije sudio ni osudio. Družio se s grešnim ljudima da bi ih priveo k obraćenju. Gledao je u srca ljudi, a nije ih sudio po vanjštini. Imao je razumijevanja za svakoga” (str. 79).

„Pozivao je k sebi sve umorne i opterećene (usp. Mt 11,28). Blaženim naziva one koji su progonjeni, koji trpe, koji žedaju i gladuju kruha i pravde, one koji su krotki i jednostavni” (str. 70).

Istaknimo konačno da je put obraćenja, što se događa u Duhu Svetom (str. 90–109), ujedno i put *iscjeljenja*, put na kojemu *sakramenti inicijacije* imaju nezamjenjivo mjesto (str. 193–224). To je, prema knjizi SŽB, ujedno put oslobođenja od ljudske patnje.

OSVRT NA IZNESENI „NAUK” O LJUDSKOJ PATNJI

Ako se sada vratim slici iz Knjige o Jobu, slike s kojom sam ušao u ovo izlaganje, mogao bih se (s vama, zacijelo!) upitati: koju utjehu pružaju četiri izložena priručnika u (mojoj, vašoj, svačijoj!) ljudskoj patnji? Nisu li naši autori, kako se veli u Knjizi o Jobu, „mučni tješioći”, kao i Jobovi prijatelji (Job, 16,2)? Ne bi li, možda, Job i njima rekao:

„I ja bih mogao ko vi govoriti
da vam je duša na mjestu duše moje;
i ja bih vas mogao zasuti riječima
i nad sudbom vašom tako kimat glavom.”
(Job 16,4)

Možda Jobov izričaj oštro zvuči za naše autore. Konačno, naši autori različito prilaze ljudskoj patnji, kako smo gore pokazali, pa ih treba i različito vrednovati.

Pozitivni naglasci naših autora

S različitih, više ili manje prihvatljivih, teoloških naglasaka svi naši autori ističu nenadomjestivu *ulogu Isusa Krista* u ljudskoj patnji.

U SKN Isusovu se ulogu iznosi povijesno–biblijski, ističući posebno Isusovu *poslušnost* prema Ocu (str. 64), „jer tako je bila volja nebeskoga Oca” (str. 58).

U katekizmu MD Isusovu se ulogu prikazuje povijesno–teološki, oslanjajući se posebno na izričaj Vjerovanja (Credo). Krist dolazi „zato što nas voli i zato da nas spasi” (str. 123).

Katekizam SD, obilno oslonjen na tekstove Novog zavjeta, a zatim, i on na formuli Vjerovanja, teološko–antropološki razlaže Isusov odnos prema ljudskoj

patnji. U tom odnosu središnje mjesto ima *ljubav*: „(...) tek je smrt Božjega Sina mogla pokazati kolika je Božja ljubav prema nama” (str. 22), ili opet: „Isus Krist nam je pokazao da samo *ljubav* može dati *smisao* („značenje”) *patnji* i *smrti*” (str. 216).

U knjizi SŽB Kristovo je mjesto u oslobađanju čovjeka od zla i patnje još naglašenije nego u gore navedenih autora. Dva su (teološka) naglaska vidljiva: *otkupni*³, jer je Isus „platio cijenu za naše otkupljenje da pomiri svijet s Bogom” (str. 73) i *motivacija ljubavi*: „Iz velike ljubavi kojom nas uzljubi” (str. 73).

Katekizam SD istaknutije nego ostali naglašava novozavjetno *vazmeno gledanje* na ljudsku patnju: patnja je „rast” kao pšeničnog zrna (str. 196) ili „prijelaz” čime se „pridružujemo *Kristovu vazmenom otajstvu*” (str. 216). Takvo je gledanje doista sržno za kršćansko razmišljanje o ljudskoj patnji.

Autor SŽB, više nego drugi, ističe potrebu unutarnjeg čišćenja u oslobađanju od patnje. Riječ je posebno o *čišćenju srca* od grijeha: „Nužno je da srce okrene Bogu” (str. 160). U tom pak procesu Bogu pripada inicijativa, i rast i sretan ishod, tj. iscjeljenje od patnje. Bog to izvodi po Isusu Kristu: „Sve o njemu ovisi. Zato je važno imati potpuno povjerenje u njega” (str. 167). U tome također važno mjesto ima *molitva* i sakramenti, napose *sakramenti inicijacije* (str. 195–224). Autor zato s pravom upozorava na obnavljanje tih sakramenata (str. 193, 194).

Katekizam SD, više nego drugi, ističe ulogu *kršćanske zajednice* u odnosu na patnju drugoga, naglašavajući važnost *bratskog služenja* (str. 117). Osjetljiv i inače na odnos *vjera–zajednica* katekizam SD vrednuje sakrament bolesničkog pomazanja: „Sakrament *bolesničkog pomazanja* na poseban je način „znak” (simbol) susreta uskrslog Krista i njegove zajednice s bolesnikom” (str. 216).

Izneseno gledanje naših autora predstavlja vrijedan napor za pravilno vrednovanje ljudske patnje, ali u naših autora ima i nedostatnih i slabih, kadikad dapače krivih gledanja na uzrok i smisao ljudske patnje.

Slabe točke ispitanih autora

Propust je naših autora što pitanju ljudske patnje *nisu posvetili posebnu i veću pažnju*. Tek je katekizam SD izložio opći, ali odveć sažeti pogled na ljudsku patnju.⁴ Naši su autori, kako mislim, mogli manje mjesta dati nekim drugim (doduše važnim) temama, u korist govora o ljudskoj patnji.⁵

³ Usp. K. RAHNER/H. FORGRIMLER, *Petit dictionnaire de théologie catholique* (prijevod s njem.), Seuil, 1970, str. 14.

⁴ I ovdje podsjećamo da autor katekizma SD o ljudskoj patnji detaljnije govori u katekizmima PUT U SLOBODU i POĐIMO ZAJEDNO (vidi *ovdje*, bilj. 1). Oba katekizma pretihode katekizmu SD u smjeru pripreme za sakrament sv. potvrde.

⁵ Katekizam SKN posvećuje pažnju manje važnim pojedinostima: *Isus blagoslivlje djecu* (str. 39), *Isus božanski prijatelj mladeži* (str. 40); katekizam MD govori npr. o ljubavi i spolnosti, neosporno važnoj temi za uzrast kojemu je katekizam namijenjen, čak u tri kateheze (str. 73–91); katekizam SD odveć dugo, ako se usporedi sa sadržajem o ljudskoj patnji, razlaže tri putovanja sv. Pavla (str. 48–58); u knjizi SŽB daje mnogo mjesta doduše lijepim, ali kadikad laganim izričajima – iskustvima (str. 57, 136, 219–224).

Autori SKN i SŽB bez nijansi i bez dosluha s provjerenom i od Crkvenog učiteljstva prihvaćenom egzegezom predimenzionirano generaliziraju odnos: *gri-jeh—kazna—patnja*. Božji odnos prema ljudskoj patnji ne može se svesti samo na odnos *gri-jeh—kazna*, kako to na isključiv način govori katekizam SKN (str. 9, 90). Radije bi se trebalo „osloboditi primisli da Boga svodimo na naše ljudske sheme. Gospodin ne uskače u naš život da bih odmah kaznio ili odmah nagradio”.⁶ S pravom se takvo zapažanje oslanja na Izaiju: „Jer misli vaše nisu moje misli, i puti moji nisu vaši puti, riječ je Jahvina. Visoko je iznad zemlje nebo, tako su puti moji iznad vaših putova, i misli moje iznad vaših misli” (Iz 55,8–9).

Još je osjetljivije kad autor SŽB govori o odnosu *istočnog grijeha i (čak!) prirodnih katastrofa* (str. 53, 54). Obazrivije i zacijelo utemeljenije zvuči zapažanje iza kojeg stoji Biskupska konferencija Španjolske i Italije, u kojem se veli: „Ono što se ovdje, tj. kod opisa o posljedicama istočnog grijeha, prema Post 3, 1–8; 3,9–24, naziva kaznom, već je naravni (prirodni) položaj zmije, žene, čovjeka i zemlje. S vanjskog gledišta ništa se nije promijenilo; promjena koja pretvara u kaznu ono što je prirodno, dogodila se u nutрини osoba. Grijeh je uzrokom da se stvari vide na drugi način, s njihove mučne strane, i da se osjećaju odgovorni za kaznu koja im je izrečena.”⁷ Značajno je također da papa Ivan Pavao II u svojem pismu o ljudskoj patnji, *Salvifici doloris*, u kojem sveobuhvatno izlaže to pitanje, nigdje ne dovodi u vezu grijeh i prirodne katastrofe, pa niti tamo gdje bi se to moglo očekivati.⁸

I u Knjizi o Jobu već je jasno da se ne može jednostavno, bez razlikovanja, patnju riješavati samo na crti *gri-jeh—patnja*. Elifazu, koji Jobovu patnju stavlja u uzročnu vezu s njegovom, tj. Jobovom navodnom zloćom i bezbrojnim grijesima (usp. Job 22,4–5), Job odgovara: „Daleko od mene da vam dadem pravo, nedužnost svoju do zadnjeg daha branim” (Job 27,5). Konačno, što je najmjerodavnije, i sam je Isus u određenim slučajevima nijekao tu uzročnu vezu: „Nije sagriješio ni on ni njegovi roditelji” (Iv 9,3).⁹

S druge pak strane, kada se opravdano i utemeljeno govori o odnosu *gri-jeh—patnja*, treba to činiti obazrivo, kako se to čini npr. u *Salvifici doloris*, gdje se o tom odnosu kaže: „Premda je istina da patnja ima smisao kazne ukoliko je povezana s grijehom, *nije istina da je svaka patnja posljedica grijeha te da svaka ima značenje kazne.*”¹⁰ Ili pak, kada je riječ o odnosu patnje i istočnog grijeha: „Iako (...) nije dopušteno primjenjivati usko mjerilo izravne ovisnosti (kako su to činila tri Jobova prijatelja), ne može se ipak zaniijekati da se u osnovi ljudske patnje nalazi višestruka zapletenost u grijeh.”¹¹

Smatramo, nadalje, propustom što naši autori nisu dublje razvili *djelotvoran* odnos prema različitim oblicima ljudske patnje što ga je Crkva od davnina promi-

⁶ G. DAVANZO, *Sofferente/malato* — u: *Nuovo dizionario di spiritualità*, a cura di S. De Fiore e T. Goffi, ed. Paoline, 1982, str. 1499.

⁷ A. GONZALEZ, *Genesi* u: *Commento della Bibbia liturgica*, ed. Paoline, 1986, str. 85.

⁸ Hrvatsko izdanje pod naslovom *Spasonosno trpljenje*, izd. KS, Zagreb, 1984, str. 23.

⁹ Usp. Lk 13,2–6.

¹⁰ *Spasonosno trpljenje*, str. 118.

¹¹ *Spasonosno trpljenje*, str. 23.

cala preko tzv. *sedam djela milosrđa duhovnih i tjelesnih*. Samo katekizam SD donosi katekizamsku formulu djela milosrđa (str. 223), a na drugom mjestu veoma po-
ticanjno, popraćeno fotografijama, govori o bratskom služenju (str. 117). Katekizam SKN samo spominje pojam *djela milosrđa*, ne navodeći katekizamsku formulu (str. 96).

SUGESTIJA ZA NACRT KATEHEZE O LJUDSKOJ PATNJI

Ljudska patnja je najočitija činjenica ljudskog postojanja, *mare magnum*, neizmjer-
no more koje se neprestano povećava. No, patnja je ujedno najteže shvatljiva či-
njenica ljudskog postojanja – *misterij*. Smije li se ipak o toj činjenici šutjeti ili go-
voriti usputno? Naši su se autori, izuzev SD, zadovoljili tom potonjom razinom od-
nosa. Zato bismo u našem kontekstu, kao i G. Hourdin u svojem, mogli pitati:
„Želio bih da mi kažu zašto njihove knjige tako malo dotiču ta temeljna pitanja.”¹²

Ovdje želimo upozoriti na podrebu *dubljeg* i *šireg* govora o ljudskoj patnji. Na
takvu potrebu upućuje ponešto zaboravljena praksa Crkve izražena i u starim ka-
tekizmima i nadasve izvorna evanđeoska poruka. U ta dva smjera će ići i naše su-
gestije.

Nužnost „traktata” / methodske jedinice o ljudskoj patnji

Nema sumnje: pitanju ljudske patnje treba dati važno mjesto u našim katekizmima i
u sličnim evangelizacijskim priručnicima. Ta sugestija se oslanja podjednako na cje-
lovitost pristupa uvođenja u vjeru i na cjelovitost shvaćanja ljudskog života. „Trak-
tat” o ljudskoj patnji zahtjev je dakle i teologije i antropologije. Drugo je pitanje
metodološkog pristupa tom problemu. U tome treba da svatko nađe primjeren put.
Mi ovdje želimo samo upozoriti na nužnost bavljenja s tom ljudskom činjenicom
u navješćaju vjere, poglavito u dijakonijskom smislu.

Crkva je doista odvajkada, u duhu Evanđelja, pokazivala izrazitu pažnju prema
različitim oblicima ljudske patnje. Učiteljstvo je Crkve tu pažnju odavno sročilo u
katekizamske formule, poznate pod nazivom *sedam djela milosrđa tjelesnih i duhov-
nih*. Naši su stari (hrvatski) katekizmi s naročitim naglaskom vrednovali takva dje-
la milosrđa. Kao katekizamsku formulu navodi ih već Šimun Kožičić-Benja,
modruški biskup, znameniti utemeljitelj riječke tiskare, u svo^m *Oficiju Rimskom*
izdanom u Rijeci 1530. godine.¹³ A zatim, ta su djela milosrđa, kao katekizamski
izričaji, prisutna i u mnogim našim daljnjim katekizmima: u katekizmu Aleksandra
Komulovića iz 1582,¹⁴ u katekizmu Jerolima Filipovića iz 1750,¹⁵ u katekizmu

¹² Riječ je o ljudskoj patnji. Usp. J. DELIMEAU, *Ce que je crois*, Grasset, 1985, str. 68.

¹³ F. E. HOŠKO, *Negdašnji hrvatski katekizmi*, Zagreb, 1985, str. 12.

¹⁴ F. E. HOŠKO, nav. dj., str. 18.

¹⁵ F. E. HOŠKO, nav. dj., str. 78.

Jerolima Lipovčića iz 1750,¹⁶ u katekizmu Filipa Laštrića-Oćevca iz 1765,¹⁷ u katekizmu Mirka-Karla Rafaja iz 1826.¹⁸ itd.

Uz nužno načelno (teološko-antropološko) razmišljanje o ljudskoj patnji, smatram da bi tim djelima milosrđa trebalo ponovno dati važno mjesto u našim katekizmima. Ta *djela* su kršćanski *odgovor* na odnos prema ljudskoj patnji. Možda bismo ih trebali, na planu nacionalne ili regionalne Crkve, preoblikovati u skladu s našim vremenom. Predlažem slijedeću preobliku:

Sedam djela milosrđa tjelesnih

Ranija formula

1. Gladna nahraniti
2. Žedna napojiti
3. Siromaha odjenuti
4. Putnika primiti
5. Bolesna i utamničena pohoditi
6. Zarobljenike i prognanike pomagati
7. Mrtve pokopati

Moguća današnja formula

1. Gladne nahraniti, nezaposlene i slabo plaćene pomagati.
2. Obitelji s više djece podržati
3. Prema gostima svih naroda gostoljibiv biti
4. Nepravедno osuđene zagovarati
5. Bolesnima i osamljenima iskazivati djelotvornu pažnju
6. Umrle kršćanski ispratiti i s obiteljima pokojnika bol podijeliti
7. Prirodu i zdrav okoliš njegovati i čuvati

Sedam djela milosrđa duhovnih

Ranija formula

1. Dvoumna savjetovati
2. Neuka poučiti
3. Siromaha odjenuti
4. Žalosna i nevoljna utješiti
5. Uvreda oprostiti
6. Nepravdu strpljivo podnositi
7. Za žive i mrtve Bogu moliti

Moguća današnja formula

1. Ljudima dobre volje Isusovo Evanđelje naviještati
2. Slobodu vjere i savjesti pred svima promicati
3. Rastužene bolima života Isusovom nadom tješiti
4. Uvrede i poniženja opraštati u ime vjere i ljudskog dostojanstva
5. Pravdu i mir svjedočiti riječju i životom
6. Na uvreda i nepravdu dobrim uzvraćati
7. Svaki dobar posao molitvom pratiti

Djela milosrđa, stara i nova, gore navedena i još mnoga druga, trebala bi ući u sustavnu katehezu i u druge oblike evangelizacije. Trebala bi također naći češće mjesta i na našim liturgijskim sastancima. Poznato je da se upravo na liturgijskim sastancima, u homilijama, u napomenama, u molitvama, razvijalo i poticalo na djela milosrđa. Podsjećam samo na prastaro svjedočanstvo nastalo iz ozračja euharistije

¹⁶ F. E. HOŠKO, nav. dj., str. 83.

¹⁷ F. E. HOŠKO, nav. dj., str. 100.

¹⁸ F. E. HOŠKO, nav. dj., str. 139.

'progonjeni zbog pravednosti', kako ističe papa Ivan Pavao II.²² Isus je dakle ljudsku patnju počeo ublažavati riječju, blagoviješću. U Lukinu je evanđelju ta činjenica izražena poznatim Izaijinim tekstom: „Na meni je Duh Gospodnji, jer me pomazao. Poslao me da donesem Radosnu vijest siromasima, da navijestim oslobođenje zarobljenima i vraćanje vida slijepima, da proglasim godinu milosti Gospodnje” (Lk 4,18–22). Značajan je Lukin komentar uz navedene riječi: „Svi su mu odobravali i divili se *lijepim riječima* (podcrtao BŠ) što su izlazile iz njegovih usta” (Lk 4,22).

Riječ *utjehe*, a ne riječ optužbe, Isus je izricao i u posve konkretnom, pojedinačnom susretu s ljudskom patnjom: „Ženo, gdje su? Nitko te ne osudi? Nitko, Gospodine, odgovori ona. Ni ja te, reče, ne osuđujem. Idi i ne griješi više” (Iv 8, 10–12). I mnoge druge zgode i prispodobe potvrđuju takvo Isusovo držanje prema ljudskoj patnji (usp. Mt 9,22–23; 15,28; Mk 5,34; 10,52; Lk 10,29–37; 13,15–17; 15,3–7; 8–10; 11–31; Iv 11,23–41).

Činom

Druga, ili istovremena, razina Isusova odnosa prema ljudskoj patnji svodi se na *činiti*. Taj je angažirani Isusov odnos višestruko prisutan u evanđeljima: *ozdravljao je* (usp. Mt 8,1–34; 9,1–34; Mk 1,32–24; 1,40–42; 6,56; 10,46–52; Lk 7,1–17; Iv 5,1–14; 9,1–35), *tješio je* (usp. Lk 7,47–50; 18,9–14; Iv 8,10–12), *praštao je* (Lk 7,47–50; 18,9–14; Iv 8,10–12), *nahratio gladne* (usp. Mt 15,32–39; Iv 6, 1–16).

Taj naglasak na *činiti* u odnosu prema ljudskoj patnji Isus smatra bitnim u svojem poslanju, a zatim i u poslanju čovjeka kojemu se obraća. Književnicima i farizejima upućuje prigovor upravo u tom smjeru: „Na Mojsijevu stolicu zasjeli su književnici i farizeji. Vršite i držite sve što vam reknu, ali se ne ravnajte po njihovim djelima, jer govore a *ne čine*” (podcrtao BŠ) (Mt 23,2–4). Konačno, ono najbitnije za čovjekovo poslanje, ono po čemu će čovjek biti prepoznatljiv na kraju svoga zemaljskog puta, prema Isusovim riječima odnosi se na *djela*: „Meni ste *učinili* (podcrtao BŠ) koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće” (Mt 25,40).

U tom Isusovom *činiti* krije se *socijalni* naglasak u odnosu prema ljudskoj patnji. Liječeći i oslobađajući čovjeka od ljudske patnje, u kojoj je čovjek često napušten ili čak odbačen od svoje sredine, Isus čovjeka *vraća* u ljudsku zajednicu, u društvo, u obitelj: izliječenog gubavca, kojega je čak Zakon izolirao od zajednice ljudi (usp. Mt 1,44), Isus vraća u društvo; izgubljenog sina, usprkos suprostavljanja starijeg brata, Isus vraća u obiteljski dom (usp. Lk 15,32); javnu grešnicu, koju su „pravedni” htjeli kamenovati, Isus izjednačuje s drugim ljudima (usp. Iv 8,7–11).

Supatnjom i patnjom

Isus je *supatnik* u ljudskoj patnji. Imao je *sućuti* za ljude koji trpe (usp. Mt 9,36; 14,14; Mk 1,41; Lk 7,13). Suosjećao je s našim slabostima (usp. Heb 4,15). Liturgija je to lijepo izrazila u himnu Jutarnje za pokojne: „Sve boli naše najljube, Ko

²² *Spasonosno trpljenje*, str. 25.

Jaganjac si ponio, Sad znamo što je *supatnja* (podcrtao BŠ), I uskrsnuće čekamo”.

Značajno je pak da su kršćani u povijesti duhovnosti, napose pod utjecajem pučkih pobožnosti srednjega vijeka, Isusovu patnju okretali u vlastitu i, napose, u Marijinu supatnju.²³ Mi bismo pak, prema izričajima Evandelja, mogli nastaviti s Isusovom supatnjom pred ljudskom patnjom: s prijateljskom pažnjom i *sa suzama* stajao je pred grobom umrlog Lazara (usp. Iv 11,35), a ženama je na svom kalvarijskom putu rekao: „Ne plačite nada mnom nego nad sobom plačite i nad djecom svojom” (Lk 23,28). Ako je pak čovjek koji slijedi Krista pozvan da sudjeluje u Kristovim patnjama (usp. Fil 3,10–11), „to se događa zbog toga što je Krist čovjeku *otvorio svoju patnju*, zbog toga što je on sam u svojoj otkupiteljskoj patnji na određeni način postao *sudionikom svih ljudskih trpljenja*”.²⁴ Krist se utjelovljenjem posve „obukao” u ljudsku patnju: htio je osjetiti što znači roditi se u plaču kao ljudsko dijete, što znači rasti u nejakosti djetinjstva, što znači „ne biti shvaćen” od roditelja (usp. Lk 2,48–50), što znači doživjeti nerazumijevanje od vlastitih učenika (usp. Iv 16,32), što znači biti krivo suđen i krivo osuđen (usp. Iv 18, 28–40; 19,16), što znači trpjeti najteže fizičke boli (usp. Iv 19,17–31) i, konačno, što znači pretrpjeti tjelesnu smrt (usp. Iv 19,31). U *Salvifici doloris* u vezi s tim se veli: „Krist se, svakako, ponajviše približio svijetu ljudske patnje time što je tu patnju uzeo na sebe.”²⁵ Postao je Sluga Patnik, kako su ga Pisma pretskazala (usp. Iz 53,2–9) i kako je u najrealnijem smislu otpatio svoju bol i muku (Mt 26,39; 26,42; Iv 19,16–19).

U čitavom tom odnosu Isus očituje vrhovni motiv svoje patnje – *motiv ljubavi* (usp. Iv 3,16). Zato će apostol Pavao reći: „Ljubio me je i sebe je predao za mene” (Gal 2,20).

Osmišljenjem

Konačno, Isus je u ljudsku patnju unio „najviše od mogućeg odgovora”.²⁸ Ljudskoj je patnji dao *bitno nov smisao*, ali ne u tom smislu da bi čovjeka potpuno oslobodio patnje, jer mjera patnje na ovom zemaljskom putovanju ostaje u nekom obliku, pa i u bolesnika koga je ozdravio ili u žalasnoga koga je utješio, nego u tom smislu što je ljudskoj patnji otkrio *otkupiteljsku vrijednost i okrenuo je budućnosti*. Dok se npr. u Joba odnos prema patnji od početnog revolta smiruje u vjerničkom prihvaćanju *neshvatljivoga* (usp. Job 40; 41; 42,2–6), u Isusovu odnosu patnja ima *prijelazno-rastuću-otkupiteljsku vrijednost*. Patnja je *vazmeni misterij*. Kristova i naša.²⁷

Tu okrenutost patnje prema budućnosti, prema rastu i u stanovitom smislu prema novom rađanju, Krist je izrazio najjednostavnije i najdublje u slici o zrnu: „Ako pšenično zmo, pavši na zemlju, ne umre, ostaje samo; ako li umre, donosi

²³ Usp. B. ŠKUNCA, *Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru*, CuS, Split, 1981, str. 27–38.

²⁴ *Spasonosno trpljenje*, str. 36.

²⁵ *Spasonosno trpljenje*, str. 25.

²⁶ *Spasonosno trpljenje*, str. 30.

²⁷ Taj je smisao ljudske patnje dobro istaknuo katekizam SD, str. 216.

'progonjeni zbog pravednosti', kako ističe papa Ivan Pavao II.²² Isus je dakle ljudsku patnju počeo ublažavati riječju, blagoviješću. U Lukinu je evanđelju ta činjenica izražena poznatim Izaijinim tekstom: „Na meni je Duh Gospodnji, jer me pomazao. Poslao me da donesem Radosnu vijest siromasima, da navijestim oslobođenje zarobljenima i vraćanje vida slijepima, da proglasim godinu milosti Gospodnje” (Lk 4,18–22). Značajan je Lukin komentar uz navedene riječi: „Svi su mu odobravali i divili se *lijepim riječima* (podcrtao BŠ) što su izlazile iz njegovih usta” (Lk 4,22).

Riječ *utjehe*, a ne riječ optužbe, Isus je izricao i u posve konkretnom, pojedinačnom susretu s ljudskom patnjom: „Ženo, gdje su? Nitko te ne osudi? Nitko, Gospodine, odgovori ona. Ni ja te, reče, ne osuđujem. Idi i ne griješi više” (Iv 8, 10–12). I mnoge druge zgode i prispodobe potvrđuju takvo Isusovo držanje prema ljudskoj patnji (usp. Mt 9,22–23; 15,28; Mk 5,34; 10,52; Lk 10,29–37; 13,15–17; 15,3–7; 8–10; 11–31; Iv 11,23–41).

Činom

Druga, ili istovremena, razina Isusova odnosa prema ljudskoj patnji svodi se na *činiti*. Taj je angažirani Isusov odnos višestruko prisutan u evanđeljima: *ozdravljao je* (usp. Mt 8,1–34; 9,1–34; Mk 1,32–24; 1,40–42; 6,56; 10,46–52; Lk 7,1–17; Iv 5,1–14; 9,1–35), *tješio je* (usp. Lk 7,47–50; 18,9–14; Iv 8,10–12), *praštao je* (Lk 7,47–50; 18,9–14; Iv 8,10–12), *nahratio gladne* (usp. Mt 15,32–39; Iv 6, 1–16).

Taj naglasak na *činiti* u odnosu prema ljudskoj patnji Isus smatra bitnim u svojem poslanju, a zatim i u poslanju čovjeka kojemu se obraća. Književnicima i farizejima upućuje prigovor upravo u tom smjeru: „Na Mojsijevu stolicu zasjeli su književnici i farizeji. Vršite i držite sve što vam reknu, ali se ne ravnajte po njihovim djelima, jer govore a *ne čine*” (podcrtao BŠ) (Mt 23,2–4). Konačno, ono najbitnije za čovjekovo poslanje, ono po čemu će čovjek biti prepoznatljiv na kraju svoga zemaljskog puta, prema Isusovim riječima odnosi se na *djela*: „Meni ste *učinili* (podcrtao BŠ) koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće” (Mt 25,40).

U tom Isusovom *činiti* krije se *socijalni* naglasak u odnosu prema ljudskoj patnji. Liječeći i oslobađajući čovjeka od ljudske patnje, u kojoj je čovjek često napušten ili čak odbačen od svoje sredine, Isus čovjeka *vraća* u ljudsku zajednicu, u društvo, u obitelj: izliječenog gubavca, kojega je čak Zakon izolirao od zajednice ljudi (usp. Mt 1,44), Isus vraća u društvo; izgubljenog sina, usprkos suprostavljanja starijeg brata, Isus vraća u obiteljski dom (usp. Lk 15,32); javnu grešnicu, koju su „pravedni” htjeli kamenovati, Isus izjednačuje s drugim ljudima (usp. Iv 8,7–11).

Supatnjom i patnjom

Isus je *supatnik* u ljudskoj patnji. Imao je *sućuti* za ljude koji trpe (usp. Mt 9,36; 14,14; Mk 1,41; Lk 7,13). Suosjećao je s našim slabostima (usp. Heb 4,15). Liturgija je to lijepo izrazila u himnu Jutarnje za pokojne: „Sve boli naše najlijuće, Ko

22. *Spasonosno trpljenje*, str. 25.

obilat rod" (Iv 12,24). Zrno koje se rastvara okrenuto je budućnosti, životu. Rastvaranje i raspadanje zrna u takvoj okrenutosti ima simbolički naboj: bitno upućuje na budućnost.

Ivan apostol je bio posebno osjetljiv na Isusov simbolički govor i odnos prema ljudskoj patnji.²⁸ Osim u slici o zrnu vidljivo je to i u drugim zgodama što ih Ivan opisuje. Tako npr. čudesno umnoženi materijalni kruh treba Isusove slušatelje uputiti na „kruh koji s neba silazi" (Iv 6,41). Slijepac od rođenja, koga je Isus podario vidom (Iv 9), biva poučen o *drugom* osjetilu vida, o vjeri: „Vjeruješ li u Sina čovječjega? upita ozdravljenog (...) On odgovori: Vjerujem, Gospodine, i pade pred njim ničice" (Iv 9,35–39).

Ta simbolička okrenutost budućnosti, tj. uvijek dubljem i uvijek višem susretu s Bogom, to je taj *vazmeni prijelaz* ljudske patnje, izrečen u slici o zrnu, pokazan u čudesnom umnažanju kruha ili u ozdravljanju slijepca od rođenja, ili pak nekog drugog „znaka".²⁹

Patnja je dakle u službi uskrsnuća, proslave: „Ako zbilja, kao što jest, trpimo s njim da s njim budemo i proslavljeni" (Rim 8,17). Odatle i simboličko značenje Kristova križa u osmišljenju ljudske patnje: „Križ Kristov tako prodornom spasonosnom svjetlošću osvjetljuje ljudski život, osobito njegovo trpljenje, zato što ga po vjeri doseže *zajedno s uskrsnućem*: otajstvo muke uključeno je u vazmeno otajstvo."³⁰

Konačni odgovor o smislu ljudske patnje, u vjeri, i ne može biti nego u budućnosti: „Tek će budućnost očitovati slobodu od patnje i smrti. Ono k čemu smjera Stari zavjet, u Novom se zavjetu stalno naviješta: pravo rješenje problema patnje pridržano je eshatološkom dovršenju."³¹

Ljudsku patnju dakle ne bismo smjeli gledati samo s njezinih negativnih uzroka, samo kao posljedicu (istočnog) grijeha, kao kaznu nego, u vazmenom svjetlu, kao otajstvo-sakrament rasta.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kršćansko razmišljanje o ljudskoj patnji, u katehezi i u svakom drugom obliku evangelizacije, u Kristu otkriva čudesnu formulu: riječima je uzdizao ljudski duh, čini-ma je liječio fizičke i duševne rane, vlastitom, svjesno i slobodno prihvaćenom patnjom, osjetio je stvarnu težinu fizičke ljudske boli i strahotu fizičke ljudske smrti, i konačno, vazmenim otajstvom, što ga je prije svoje muke i smrti naviještao, naj-dublje je osmislio ljudsku patnju. Takav je Isusov govor i Isusov odnos prema ljud-skoj patnji, a od čovjeka koji je zahvaćen patnjom traži jedno: *vjeru*. U Markovu

²⁸ Usp. G. SEGALLA (prijevod, uvod, bilješke), *Giovanni*, ed. Paoline, 1986, str. 82, 83.

²⁹ Evanđelist Ivan čudesa uvijek naziva „znakovima", odnosno simbolima, usp. G. SEGALLA, *Giovanni*, str. 82.

³⁰ *Spasonosno trpljenje*, str. 37.

³¹ H. KUNG, *Bog i patnja*, prijevod s njem., izd. Družba katoličkog apostolata, Zagreb, 1979, str. 56.

evanđelju, koje egzegeza sve više smatra najizvornijim, od kojega ovise i Matej i Luka³², i koje donosi najveći broj Isusovih dodira s različitim oblicima ljudske patnje, ovako zvuči to *jedno* (u citatima koji slijede sve podcrtao BŠ):

Izliječenoj ženi od krvotoka Isus reče:

„Kćeri, tvoja te *vjera* ozdravila!” (Mk 5,34).

Nadstojniku Sinagoge, kome kćer izliječi, Isus reče:

„Ne boj se, samo *vjeruj!*” (Mk 5,36).

Ocu dječaka bolesna od padavice Isus reče:

„Sve je moguće onomu koji *vjeruje*” (Mk 9,23).

Izliječenom slijepcu Bartimeju Isus reče:

„Hajde – reče mu – tvoja te *vjera* spasila!” (Mk 10,52).

U zbiljskom suočenju s patnjom, čovjek može ostati smiren, pri svijesti, na nogama – samo s *vjerom*, kao Isusova Majka pod križem (usp. Iv 19,25).

DISKUSIJA NAKON PREDAVANJA DR BERNARDINA ŠKUNCE

Prvi je diskutant istaknuo da patnja ima svoj pozitivan vid i zato je treba vrednovati. Spomenuo je prisutnost patnje u ibitelji, životu naroda i u Crkvi. Jedna sestra je ustvrdila da patnja ne dolazi od Boga i da ju treba rješavati molitvom. Predavač je istaknuo da je osjetljivo govoriti da patnja dolazi od Boga, nego je patnja konstitutivni dio ljudskog života. Ontološki se ne može poistovjetiti, ali je svakako u funkciji rasta.

Drugi diskutant je zapitao: „Jesu li patnja i grijeh u suuzročnoj vezi, jer čini se iz predavanja, kao da nisu.” Dr Škunca je odgovorio da se ne smije predimenzionirati taj odnos. Činjenica je da nije uvijek u vezi grijeh–kazna kao što ističe Ivan Pavao II, a kad ipak govorimo o toj vezi treba govoriti s puno osjetljivosti.

Jedan liječnik je razmišljao po prilici ovako: Bog ima svoje zašto, pa ima i svoje kako. Jak cilj prevladava i ono „kako”. Patnja je pobjediva ako je motiv patnji velik. Treba razlikovati patnju fenomenološki, psihološki i religiozno. Svakako da religiozni vid patnje pobjeđuje psihološki, dapače, patnja dovodi u blizinu Božju.

Jedan je sudionik na predavačev prijedlog novih djela milosrđa primijetio da iz duhovnih djela ne bi trebali isključiti mrtve, s čime se predavač složio.

Slijedeći diskutant je istaknuo opasnost moderne medicine koja misli kako će vremenom potpuno ukloniti bol i tako rađa kod bolesnika lažnu nadu: „Mene ne smije ništa boljeti.” Kršćani ne mogu prihvatiti ovakav mentalitet jer će bol biti sastavnica ljudskog života dok god je čovjek–čovjek. Predlaže bolju katehezu križnog puta i molitvu za unutarnje iscjeljenje za one duhovne patnje, koje su nanešene i mogu se izliječiti.

³² Usp. A. SISTI (prijevod, uvod, bilješke), *Marco*, ed. Paoline, 1984, str. 98.